

Úvod

Život spoločnosti je usmerňovaný právnym systémom, ktorý obsahuje množstvo **právnych noriem** ktoré sa dotýkajú takmer všetkých oblastí. Majú rôznu štruktúru a hierarchické usporiadanie. Písané zákony slúžia najmä na ochranu a zabezpečenie určitého poriadku v konaní ľudí, pričom porušovanie takto dohodnutých pravidiel je často sprevádzané sankciami. Všetky právne predpisy (právne normy) spoločnosti môžeme zahrnúť pod pojem legislatíva. Pojem je odvodený z latinského *legislatio* a predstavuje *zákonodarstvo*, alebo platné zákony alebo iné právne predpisy (sústava právnych predpisov). Zákony sa bezo zbytku dotýkajú všetkých občanov spoločnosti a tak aj architekta. Úroveň právneho povedomia spoločnosti je prejavom jej kultúrnej úrovne. Týka sa to aj architektov – nie je potrebné zákony vedieť, ale vedieť s nimi pracovať v prospech kvality diela. Často používame prirovnanie o troch regáloch v polici ateliéru architekta. V jednom má odborné časopisy a literatúru, v druhom zmluvy, účtovné doklady a daňové priznania a v treťom zákony, vyhlášky, normy.

Etika a zákon

Sú v živote situácie a stavy, keď zákon vzájomného chovania sa ľudí alebo chovania sa ľudí k veciam nie je k dispozícii. Tam nastupuje etika ako nepísaný zákon, v horšom prípade hovoríme o bezpráví. Dá sa ale povedať, že niekedy vzniká zákon práve preto, lebo zlyháva dodržiavanie nepísaných pravidiel – etiky. Dokladom správania sa ľudí k územiu na základe etických pravidiel vidíme napr. v našej ľudovej architektúre. Prenos týchto pravidiel, z ktorých sa stali zákonitosti (nie zákon) obohatil naše prostredie o vzácne kultúrne dedičstvo. Postupne ale spoločnosť akoby pod tlakom nových požiadaviek a možností stratila cit – a tak na ochranu týchto hodnôt musel vzniknúť zákon. Tento príklad je dokladom, že etika stojí v podstate nad zákonom. Zaujímavá bola napr. skúsenosť urbanistov z FAD STU v anglickom Newcastle upon Tyne, kde narazili na obytný súbor radových domov, modernú výstavbu rešpektujúcej anglické tradície najmä vo vzťahu k verejnému priestoru. Stavebná disciplína sa javila tak silná, že vzhľadom na domáce skúsenosti so stavebnou (ne)disciplinovanosťou nebolo pochyb o tom že je usmerňovaná prísnyimi stavebnými predpismi. Urbanisti mali záujem vidieť takúto dokumentáciu a regulatívy výstavby. Po príchode na stavebný úrad dostali termín na druhý deň, aby si úradníčka mohla pripraviť žiadané podklady. Na druhý deň čakalo Slovákov prekvapenie – žiadna dokumentácia nejestvuje, v tom území sa stavia podľa zvykov ktoré si nik nedovolí porušiť, ak by k tomu došlo potom vydáme predpis. Porušenie etických pravidiel sa tam vníma za taký prešľap, ktorý môže mať vážne spoločenské dôsledky (strata dobrého mena...). Niektoré etické pravidlá majú aj písanú podobu vo forme kódexu – napr. architekti združení v SKA sú viazaní dodržiavaním etického poriadku SKA, ktorý určuje vzájomné vzťahy architektov, ale aj vzťahy architekta ku klientovi a k spoločnosti. Pre túto skupinu ľudí je tento vnútorný predpis stavovskej organizácie zákonom, nie je však zákonom ktorý by mal všeobecnú spoločenskú platnosť.

Právny systém spoločnosti a jeho hierarchia

Právny systém predstavuje „zoskupenie a usporiadanie právnych noriem, právnych inštitútov a právnych odvetví vlastného, konkrétneho poriadku v danom štáte. Pozostáva jednak z právnych noriem samotných a jednak z väzieb medzi nimi. Základom členenia je definovanie právnych noriem podľa právnej sily. Podľa právnej sily sú právne normy usporiadané vertikálne (hierarchicky – od ústavy cez zákony a právne predpisy nižšej právnej sily než zákon) a jednak horizontálne.

Horizontálnu štruktúru tvoria jednotlivé úrovne, kde sú predpisy usporiadané vedľa seba, teda pri stanovenej hierarchii sú si predpisy na tej istej úrovni rovné“ (1).

Najvyššou právnou normou SR je **Ústava Slovenskej republiky**, bola prijatá ako Ústavný zákon SR 460/1992 Zb. Ústava obsahuje základné deklarácie a garancie, ktoré musia dodržiavať aj nižšie právne normy – zákony. Z pohľadu odboru architektúra a urbanizmus sú aktuálne najmä ustanovenia o rovnosti pred zákonom (čl.12/1), o práve vlastníť majetok, o možnosti vyvlastnenia (čl.20), o práve na zdravé životné prostredia (čl.44). Ustanovenia o územnej samospráve (čl.64-71) sú dôležité z hľadiska výkonu činností stavebných úradov v povoľovaní stavieb a v územnom plánovaní.

Podrobnejšie sú práva a povinnosti občanov, právnických osôb, štátnej moci a samosprávy rozpísané v **zákonoch** a vytvárajú celú sústavu zákonov. Zložitosť tejto sústavy spočíva v tom, že si navzájom nemôžu odporovať (preto pri ich prijímaní je potrebné tzv. medzirezortné pripomienkovanie). Niektoré zákony majú všeobecný charakter, iné sú viazané na určitú oblasť. Medzi zákonmi je istá hierarchia – napr. Zákon o ochrane osobných údajov je vnímaný ako vyššia právna norma (všeobecná) ako Vysokoškolský zákon (špecializovaný zákon), ktorý musí tieto osobnostné práva rešpektovať. Niektoré zákony majú tzv. procesnoprávny charakter (definujú práva a povinnosti v určitých konaniach) a niektoré majú hmotnoprávny charakter (napr. zákony ktoré definujú ochranné pásma, odstupy stavieb). Z nášho pohľadu sa činnosti architektov najviac dotýkajú zákony:

- **Stavebný zákon** - Zákon o územnom plánovaní a stavebnom poriadku č.50/1976 v znení neskorších zákonov – podľa ktorého a jeho vykonávacích vyhlášok sa uskutočňujú procesy územného plánovania a výstavby;+ od r.2021 sa predpokladá prijatie dvoch samostatných zákonov pre územné plánovanie a pre výstavbu, je npríkladom zákona ktorý ustanovuje procesnoprávne aj hmotnoprávne aspekta problematiky ktorá je jeho predmetom
- **Autorský zákon** (185/2015) v ktorom sa architekt dozvedá o svojich právach k svojmu dielu ako aj o jeho ochrane
- **Zákon o autorizovaných architektoch a autorizovaných stavebných inžinieroch** (č.138/1992) ktorý je stavovským zákonom dvoch komôr – SKA a SKSI
- **Občiansky zákonník** (40/1964 Zb.) ktorý môže architekt využiť pri formulovaní svojej zmluvy s klientom
- **Zákon o verejnom obstarávaní (343/2015)** prostredníctvom ktorého sa môže architekt uchádzať o zákazku
- **Zákon o ochrane pamiatkového fondu** (49/2002 Z.z. v znení neskorších zákonov)
- **Zákon o ochrane prírody a krajiny** (543/2002)

Väčšina zákonov je zameraná na formulovanie základných téz a podrobnosti deleguje na **vyhlášky**, ktoré môžeme považovať za vykonávací predpis zákona. Vyhlášky vydávajú príslušné rezortné ministerstvá. Na niektoré zákony nenadväzujú žiadne vyhlášky (napr. autorský zákon), niektoré majú podľa potreby aj niekoľko vyhlášok. Napr. platný stavebný zákon spodrobňujú vyhlášky :

- **Vyhláška č.55/2001** O územnoplánovacích podkladoch a územnoplánovacej dokumentácii
- **Vyhláška 453/2000** ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia stavebného zákona (o územnom rozhodnutí a stavebnom povolení apod.)
- **Vyhláška č 532/2002** o všeobecných technických požiadavkách na výstavbu a o všeobecných technických požiadavkách na stavby užívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie

V ďalšej úrovni legislatívnych predpisov sa nachádzajú :

- **Nariadenia Vlády SR** (napr. Nariadenie o bezpečnostných a zdravotných požiadavkách na stavenisko) – sú záväzné ako Vyhlášky

- **Normy – STN**, ktoré spodrobňujú požiadavky na technické riešenia s cieľom dosiahnuť určitý štandard a bezpečnosť; ak je odkaz na normu citovaný v zákone, má záväzný charakter; architektov sa dotýkajú normy súvisiace s navrhovaním a projektovaním stavieb (budov na bývanie, svetlotechnická norma, pozemné komunikácie a iné). Normy spravuje Úrad pre normalizáciu, metrológiu a skúšobníctvo SR, gestorom noriem sú príslušné ministertsvá

- **Metodické usmernenia** (vydávajú ich ministerstvá alebo úrady štátnej správy napr. Úrad verejného obstarávania), niektoré metodické usmernenia prinášajú konkrétnu aplikačnú metodiku.

Okrem toho sú tu ešte rôzne medzinárodné **charty a dohovory** rôzneho charakteru, ktoré sa jednotlivé krajiny zaväzujú implementovať do svojej právnej sústavy. Tieto kroky vedú k zrovnávaniu medzinárodného práva. Prijímanie novej legislatívy v krajinách EÚ podlieha ešte komparácii s právnymi predpismi EÚ.

Architekt a legislatíva

Architekt sa vo vzťahu k legislatíve môže ocitnúť v rôznych pozíciách :

- ako architekt musí ovládať legislatívu v záujme kvality návrhu a realizácie architektonického diela, koná tak aj v záujme klienta, porozumieť a aplikovať legislatívu musí aktívne,
- ak pôsobí ako úradník musí legislatívu ovládať v záujme spravodlivého rozhodovania
- ako člen komory sa na základe svojich skúseností má aktívne podieľať na tvorbe vnútorných predpisov ako aj zákonov, vyhlášok, metodík a noriem.

Dôležitosť poznania legislatívy zdôrazňuje aj **Zákon o autorizovaných architektoch a autorizovaných stavených inžinieroch (č.138/1992)**, keď v §6 ako práva a povinnosti architektov a inžinierov stanovuje :

(1) Architekt a inžinier je viazaný ústavou, ústavnými zákonmi, zákonmi a ďalšími všeobecne záväznými právnymi predpismi a v ich medziach pokynmi investora alebo inej osoby, ktorá objednáva poskytovanie služieb.

(2) Architekti, krajinní architekti a inžinieri sú povinní pri vykonávaní povolania napomáhať realizácii ústavného práva fyzických osôb na priaznivé životné prostredie a na ochranu a zveľádovanie kultúrneho dedičstva a dbať, aby vytvorené diela nepoškodzovali ľudské zdravie, prírodu, kultúrne pamiatky a životné prostredie nad mieru ustanovenú zákonmi.

(3) Architekti a inžinieri sú povinní chrániť práva a oprávnené záujmy objednávateľa, konať pritom čestne a svedomite, využívať všetky možnosti technického riešenia a uplatňovať najnovšie odborné poznatky, ktoré podľa svojho presvedčenia pokladajú za užitočné v záujme objednávateľa.

Pri autorizačnej skúške sa v §21 o.i. uvádza :

Autorizačná skúška sa skladá z písomnej časti a ústnej časti; písomná časť sa vykonáva formou testu a ústna časť formou verejnej rozpravy. Obsahom testu je preverenie vedomostí uchádzača z právnych predpisov a technických noriem vzťahujúcich sa na vykonávanie povolania.

To všetko sú dôvody, prečo súčasťou architektonického vzdelávania ako prípravy na výkon povolania je aj problematika legislatívy.

Podklady:

(1) Právny systém : https://sk.wikipedia.org/wiki/Pr%C3%A1vny_syst%C3%A9m

(2) Ústava SR : <https://www.zakonypreludi.sk/zz/1992-460>

